HOZIRGI QISSALARDA YETIM BOLA OBRAZI RUHIYATI TASVIRI

Xayrullayeva Umida
Sheraliyeva Xusnora
Eshmirzayeva Farangiz
O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti talabalari.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24042313

Annotatsiya. *Ushbu maqolada hozirgi o‘zbek qissalarida yetim bola obrazining badiiy talqini, uning ruhiy olami, ichki kechinmalari va ijtimoiy muhit bilan munosabati tahlil qilinadi.*

Yetimlik mavzusining inson ruhiyatiga ta’siri, mehr va e’tiborga ehtiyoj, yolg‘izlik, armon, umid kabi tuyg‘ularning badiiy ifodasi yoritiladi. Shuningdek, mazkur obraz orqali yozuvchilarning insonparvarlik, mehr-oqibat va ijtimoiy mas’uliyat haqidagi qarashlari ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: *hozirgi o‘zbek qissalari, yetim bola obrazi, ruhiyat, psixologik tasvir, badiiy talqin, yolg‘izlik, mehr, ijtimoiy muhit, ichki kechinma.*

Аннотация. *В статье анализируется художественная интерпретация образа ребёнка-сироты в современной узбекской повести, его внутренний мир, психологические переживания и отношения с социальной средой. Рассматриваются такие чувства, как одиночество, потребность в любви и внимании, надежда и душевная боль. Особое внимание уделяется гуманистическим идеям, раскрываемым посредством данного образа.*

Ключевые слова: *современная узбекская проза, образ ребёнка-сироты, психология, художественная интерпретация, одиночество, любовь, внутренние переживания.*

Abstract. *This article examines the artistic interpretation of the orphan child character in contemporary Uzbek short stories, focusing on the character's inner world, psychological experiences, and relationship with the social environment. It explores feelings of loneliness, the need for affection and attention, hope, and emotional distress. The article also highlights the humanistic ideas expressed through this literary character.*

Keywords: *contemporary Uzbek prose, orphan child character, psychology, artistic interpretation, loneliness, affection, social environment, inner experiences.*

Kirish

Badiiy adabiyot inson hayotining murakkab jihatlarini, uning qalbida kechadigan nozik tuyg‘ularni aks ettiruvchi muhim ma’naviy hodisadir. Ayniqsa, bolalik, mehr, oilaviy muhit va inson taqdiriga daxldor masalalar adabiyotda alohida o‘rin tutadi.

Hozirgi o‘zbek qissalarida ham inson ruhiyatining turli qirralarini ochib berish, jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni badiiy talqin etish tendensiyasi kuzatiladi. Bu jarayonda yetim bola obrazi o‘zining murakkab ruhiy olami va taqdiridagi ziddiyatlar bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Yetimlik faqat ota-ona mehridan mahrum bo‘lish holati emas, balki bolaning ruhiy shakllanishi, dunyoqarashi va atrofdagilar bilan munosabatiga ta’sir ko‘rsatuvchi murakkab hayotiy vaziyatdir.

Shu bois yozuvchilar mazkur obraz orqali bolalikning himoyaga, mehrga va e’tiborga bo‘lgan ehtiyojini badiiy ifodalashga intiladilar.

Asosiy qism

Hozirgi qissalarda yetim bola obrazi ko‘pincha hayotning murakkab sinovlari qarshisida qolgan, biroq qalbida ezgulikka ishonchni saqlab qolishga intilayotgan qahramon sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday obrazlarning badiiy qimmati, avvalo, ularning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari va hayotga munosabatini tabiiy ochib berishda ko‘rinadi.

Yetim bola ruhiyatini tasvirlashda yolg‘izlik tuyg‘usi muhim o‘rin egallaydi. Bola uchun oila nafaqat yashash muhiti, balki mehr, ishonch va himoya manbaidir. Shu sababli ota-ona mehridan mahrumlik uning qalbida turli savollar, sog‘inch va iztiroblarni yuzaga keltirishi mumkin. Qissalarda bu holat qahramonning sukuti, o‘ychanligi, atrofdagilarga munosabati va ichki monologlari orqali ifodalanadi.

Mazkur obrazning yana bir muhim jihati — mehrga ehtiyojdir. Yetim bola ko‘pincha katta moddiy talablar bilan emas, balki oddiy insoniy e’tibor, samimiy munosabat va iliq so‘zga bo‘lgan ehtiyoji bilan namoyon bo‘ladi. Yozuvchi ana shu ehtiyojni badiiy detallar yordamida ochib berib, o‘quvchini qahramonning ruhiy holatini anglashga undaydi. Natijada bola taqdiri alohida bir insonning muammosi bo‘lib qolmay, jamiyatning ma’naviy mas’uliyati bilan bog‘liq masalaga aylanadi.

Yetim bola obrazining ruhiy tasvirida ijtimoiy muhit ham muhim badiiy vazifa bajaradi.

Atrofdagilarning munosabati, mehribonlik yoki befarqlik, qo‘llab-quvvatlash yoki kamsitish kabi holatlar qahramon xarakterining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, kattalarning bolaga munosabati orqali yozuvchilar insoniylik mezonlarini namoyon etadilar.

Birgina samimiy munosabat bolaning qalbida ishonch uyg‘otishi, befarqlik esa uning ruhiy olamida begonalik hissini kuchaytirishi mumkin.

Badiiy asarlarda qahramon ruhiyatini ochishda psixologik tasvir vositalaridan foydalaniladi. Ichki monolog, portret, peyzaj, dialog, xotira va badiiy detal shular jumlasidandir.

Masalan, bolaning uzoq vaqt sukut saqlashi, biror narsani intizorlik bilan kutishi yoki oddiy oilaviy manzaraga havas bilan qarashi uning ichki kechinmalarini ifodalovchi muhim detallar hisoblanadi. Bunday tasvirlar orqali yozuvchi qahramonning aytilmagan dardlarini ham o‘quvchiga his ettira oladi.

Yetim bola obrazi faqat iztirob va yolg‘izlik timsoli sifatida talqin qilinmasligi lozim. Bu obrazda sabr, matonat, orzu va kelajakka ishonch kabi fazilatlar ham mujassam bo‘ladi. Ayrim badiiy talqinlarda bola hayot qiyinchiliklariga qaramay, o‘zining ezgu maqsadlariga intiladi.

Uning qalbidagi umid tuyg‘usi asarning g‘oyaviy mazmunini boyitadi. Shu jihatdan yetim bola obrazi inson ruhiyatining zaifligi bilan birga, uning kuchli va bardoshli tomonlarini ham namoyon etadi.

Hozirgi o‘zbek qissalarida ushbu mavzuning yoritilishi yozuvchidan alohida psixologik mahorat talab qiladi. Chunki bolaning ruhiy olami kattalarnikidan farq qiladi. Uning dardi ko‘pincha sodda savollar, beg‘ubor orzular, kichik quvonchlar va iztirobli sukutlar orqali namoyon bo‘ladi. Shu sababli qahramonning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda yaratilgan obraz o‘quvchiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Yetim bola taqdiri orqali adiblar jamiyatdagi mehr-oqibat, insoniy burch, oilaviy qadriyatlar va farzand tarbiyasi masalalariga ham e’tibor qaratadilar.

Bunday qissalar o‘quvchini faqat qahramonning hayotini kuzatishga emas, balki uning taqdiri haqida mushohada yuritishga, atrofdagi insonlarga e’tiborli bo‘lishga undaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, hozirgi o‘zbek qissalarida yetim bola obrazi inson ruhiyatining murakkab va ta’sirchan jihatlarini ochib beruvchi muhim badiiy obrazlardan biridir. Ushbu obraz orqali bolalikning beg‘uborligi, mehrga ehtiyoj, yolg‘izlik, sog‘inch, umid va matonat kabi tuyg‘ular yoritiladi. Qahramonning ruhiy kechinmalarini ochishda ichki monolog, psixologik detal, dialog va portret kabi tasvir vositalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Eng muhimi, yetim bola obrazining badiiy talqini orqali adabiyot insonparvarlik g‘oyalarini ilgari suradi. Bolaning taqdiri, uning qalbidagi orzu va umidlar jamiyatning ma’naviy qiyofasini belgilovchi mezonlardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Demak, mazkur mavzuning hozirgi qissalarda o‘rganilishi nafaqat adabiyotshunoslik, balki ijtimoiy-ma’naviy jihatdan ham dolzarb ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan.
2. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston.
3. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi.
4. Umurov H. Badiiy ijod asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston.
5. Karimov N. va boshqalar. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent.
6. Hozirgi o‘zbek nasriga oid ilmiy maqolalar va adabiyotshunoslik tadqiqotlari.